

UDK: 316.722:005.44

Originalni naučni rad

Aleksandar Ćuković
Univerzitet Crne Gore
Fakultet političkih nauka
Podgorica

Snaga nacionalnog identiteta pred procesom globalizacije

Apstrakt

Ovaj rad se bavi uticajem procesa globalizacije na nacionalni identitet, nacionalnu kulturu i nacionalnu državu, objašnjavajući koncepte ličnog, društvenog, nacionalnog i kulturnog identiteta. Postavlja se pitanje da li nacionalni identitet slabi, kao i to da li instrumentalna moć države opada u procesu globalizacije. Takođe, rad se dotiče teme multikulturnog društva i konvergencije identiteta.

Ključne riječi:

Nacionalni identitet, globalizacija, multikulturno društvo, kulturni identitet, moć države

SNAGA NACIONALNOG IDENTITETA PRED PROCESOM GLOBALIZACIJE

Na samom početku potrebno je da razjasnimo dva ključna pojma koja se javljaju u samom naslovu rada, a to su nacionalni identitet i globalizacija. (O pojmovnom određenju nacionalnog identiteta biće riječi u narednom poglavlju). Nacionalni identitet jeste jedan od najbitnijih i najobuhvatnijih kolektivnih identiteta. Ne postoji mjesto na planeti koje nije obojeno u krajnjoj granici nacionalnim predznakom, jer je i čitav svijet podijeljen na nacionalne države. Nijedan od drugih kolektivnih

identiteta (klasa, pol, rasa, vjera), ne mogu potkopati sam značaj nacionalnog identiteta. Ako već govorimo o procesu globalizacije, onda nacionalni identitet treba posmatrati sa aspekta modernog shvatanja i tražiti u savremenom otporu globalizaciji tajnu njegove trajnosti i postojanosti.

„Prevazilaženje zaborava putem potomstva, vaspostavljanje kolektivnog dostojanstva putem pozivanja na zlatno doba, ostvarivanje bratstva putem simbola, obreda i ceremonija, koji žive pripadnike zajednice povezuju s mrtvima i palima – to su funkcije na kojima počivaju nacionalni identiteti i nacionalizam u modernom svetu, i to su osnovni razlozi što oni kroz sve mene ispoljavaju takvu postojanost i elastičnost.“ (Smit, 1999:252) Ovdje, su *postojanost* i *elastičnost*, jedino vidljivi u borbi sa globalizacijom.

Takođe, postoje i drugi, ne manje važni razlozi, a to su sem političkih i ekonomskih, i osjećanje dijeljenja zajedničke sudbine, tj. sigurnije zajedničke budućnosti, kao i samodefinisanje. Upravo samodefinisanje tj. određenje identiteta, jedino je moguće stanje u kome pojedinac može racionalno postupati, te stoga ono i predstavlja najznačajniji preduslov svakom drugom pojedinačnom i kolektivnom cilju. Zbog toga se možda, samog procesa globalizacije nacije najviše i plaše, i pokušavaju da mu se odupru na sve moguće načine. Globalizacija pokušava nacionalnom biću pomjeriti tlo pod nogama, izmaći ga, žargonski rečeno, kako ono ne bi bilo u stanju da odgovori na prosta pitanja: Ko smo? Šta smo? Odakle smo? Gdje smo? I gdje idemo?

Nadalje, globalizacija, iako ne postoji neka opšteprihvaćena i jedinstvena sveobuhvatna definicija, u najširem smislu se može shvatiti kao proces povećanja, širenja i produbljivanja sveukupne povezanosti i međuzavisnosti na svijetu posmatrano u skoro svim poljima od ekonomije i politike, preko religije, do kriminala. Širenjem atomskog, hemijskog i biološkog oružija opasnost po uništenje čovječanstva takođe postaje globalna, zbog čega neki filozofi, od Hansa Jonasa do Svetozara Stojanovića, smatraju da je potrebno izgraditi novu globalnu etiku održavanja čovječanstva (Jonas, 1990; Prnjat, 2012).

Jedan od glavnih pristupa proučavanju globalizacije jeste model globalne kulture. Imajući u vidu činjenice koje idu u prilog postojanosti

nacionalnog identiteta, a samim tim i kulture, javljaju se očigledni razlozi zbog kojih globalna kultura nema snage da istisne nacionalnu. Prije svega, globalna kultura je mlada i vještačka, njoj nedostaju vitalni sastojci: zajedničko historijsko iskustvo, doživljaj vremenskog kontinuiteta i zajedničke historije, osjećanje globalnog jedinstva i solidarnosti (Pečujlić, 2002:135).

Sve to što fali globalnoj kulturi, posjeduje nacionalna kultura i na taj način uspijeva da istraje i očuva nacionalni identitet. Iz istog razloga navodi se primjer se da je engleski jezik samo instrument komunikacije, a ne izvor identiteta i pripadništva zajednici, što znači da iako je njegova upotreba i poznavanje neophodno, nacionalni jezici, kao glavni izvori nacionalnih identiteta nastaviće da odolijevaju sveprisutnijoj i jačoj globalizaciji.

„Identitet je izvor smisla i iskustva naroda” (Kastels, 2002:16).

Smisao identiteta u globalizovanom društvu, dakle umreženom društvu, jeste u tome da se društveni akteri organizuju i okupe oko njega. To jeste i primarna funkcija primarnog identiteta koji je samoodržavajući kroz vrijeme i prostor. To je identitet koji u sebi uokviruje i okuplja sve ostale.

- **KONCEPTI LIČNOG I DRUŠTVENOG IDENTITETA.
POLITIKA KOLEKTIVNOG IDENTITETA**

Lični identitet se stvara i gradi primarnom i sekundarnom socijalizacijom. Vjerovanja i vrijednosti pomoću kojih se određuju ili identifikuju kao određene vrste osoba čine njihov lični identitet. Na taj način ljudi artikulišu koncepciju samih sebe ili svoje temeljno usmjerenje; tako se stvara okvir unutar kog čovjek sagledava samog sebe i svijet. To razumijevanje i promatranje samog sebe se ne zbiva u društveno praznom prostoru. Lični identitet djeluje kao kompas u životu čovjeka.

Ljudi stupaju jedni s drugima u mnoštvom raznolikih odnosa, preuzimaju različite uloge, pripadaju različitim organizacijama, skupinama ili zajednicama. Time oni identifikuju sami sebe, a na taj način ih i drugi identifikuju. „Budući da društveno značajne kategorije identificiraju i definiraju pojedince kao određene vrste osoba te ih

podvrgavaju izvjesnim normama i očekivanjima, to ću zvati društvenim identitetima“ (Parekh, 2008:19).

Dok su neki društveni identiteti zajednički većini društava, za druga društva to ne mora važiti. Na primijer, društveni identitet ima polnu dimenziju, tj. u nekim društvima ženama je na raspolaganju uži izbor identiteta nego muškarcima. Društveni identiteti su mješavina normativnosti i moći.

Politika kolektivnog identiteta, izražava se putem dva srodna pristupa. Negativistički pristup poziva na osloboditeljski jezik, pa na taj način implicira kako se određene skupine žele osloboditi vladavine drugih, koja im je i određivala identitet i na taj način natovarila određeno breme. Pozitivistički pristup politici kolektivnog identiteta priziva pak jezik ponosa. Dotične osobe ne zadovoljavaju se oslobođenjem od društveno nametnutih ograničenja već žele javno iskazati svoj ponos na vlastiti identitet (Parekh, 2008:32).

Dakle, kao prvo cilj mu je odbaciti osjećaj manje vrijednosti i srama koji se povezuje sa dotičnim identitetom, te potvrdi njegovu ravnopravnost. Kao drugo, ponos je način poistovjećivanja sa drugim nositeljima istoga identiteta, te posmatranja na njegove pređašnje i sadašnje borbe i postignuća kao na sebi srodna. Umjesto pukog privatnog osjećanja ponos se iskazuje javno. Nacionalni identitet je pravi primjer za to. Može se reći da je u doba globalizacije sa napredovanjem ljudskih prava i omogućeno slobodnije iskazivanje identiteta, naročito nacionalnog. Međutim, važno je i istaći da je politika kolektivnog identiteta dvosjekli mač, iz razloga što sa jedne strane stvara solidarnost među marginalizovanim skupinama, dok sa druge strane ima tendenciju da postane uzak, ekskluzivan, autoritaran i pozitivistički. Takođe jedan drugačiji pogled na identitet temelji se na vjerovanju kako identitet uključuje ne samo saznanje o tome ko nismo, nego i protiv koga smo, što znači da zahtijeva jasnu svijest o neprijatelju.

- **NACIONALNI IDENTITET – POJMOVNO ODREĐENJE**

Pojam nacionalni identitet upotrebljava se u dva srodna, ali različita smisla. Prvo, označava identitet pojedinca kao pripadnika političke zajednice koja je različita od drugih oblika zajednica. Drugo, označava

identitet političke zajednice, te time opisuje ono što Francusku čini Francuskom (Parekh, 2008:51).

Poput individualnog identiteta, nacionalni identitet je takođe slojevit i kompleksan. Iako je nacionalni identitet promjenljiv, on se ne može beskonačno prekrajati. Iz tog razloga je i cijenjen, ali i postojan. U vremenskoj dimenziji, on je istovremeno i dat, ali i redovno oblikovan. Građani ga nasljeđuju, kritički se osvrću na njega, te ga redefinišu i mijenjaju u skladu sa svojim okolnostima, samorazumijevanjem i težnjama za budućnost. Ono što globalizacija teži da potre - jeste različitost. Međutim, nacionalni identitet se poistovjećuje sa različitošću pa postoji stalna, čak i opsesivna briga za ostajanjem različitim od drugih, kako se ne bi izgubio vlastiti identitet. Iako ne postoji tačna definicija nacionalnosti, za razumijevanje pojma nacionalnog identiteta, odnosno distinkcije, a samim tim i procesa globalizacije, bitno je istaći četiri opšta oblika:

- Prvo, nacija obuhvata brojno stanovništvo;
- Drugo, nacija se ističe kao oblik kolektivnog identiteta svojom vezanošću za specifičnu teritorijalnu otadžbinu, koja obično ima veću površinu od distrikta ili provincije;
- Treće, nacija definiše sebe isticanjem atributa koji je odvajaju od drugih nacionalnih grupa;
- Četvrto, nacije su uzajamno konstitutivne što znači da se one ne pojavljuju autonomno, već kroz međunacionalne odnose. Dakle, nacija je vrsta gupnog identiteta, a država aparata upravljanja (Šolte, 2009:227).

- **NACIONALNI IDENTITET KAO OBLIK KOLEKTIVNOG IDENTITETA**

Nacionalni identitet, kao i svaki drugi oblik kolektivnog identiteta formira se u odnosu na Drugog koji je izvan njega. Upravo je nepostojanje Drugog na planetarnom nivou, jedan od argumenata za stav o nemogućnosti formiranja jednog kosmopolitskog identiteta (Vuković-Ćalasan, 2011:23).

Zagorka Golubović navodi nekoliko karakteristika kolektivnog identiteta:

1. Relacioni karakter-svaki kolektivni identitet koji podrazumijeva različitost u odnosu na druge kolektive, a istovremeno sličnost unutar grupe.
2. Zajedničko iskustvo koje je u formi istorijskog sjećanja prenosi sa generacije na generaciju.
3. Značajno prisustvo nesvjesnog, jer dobar dio normi pripadnici kolektiva prihvataju upravo nesvjesno. Dakle, bez kritičkog promišljanja (Golubović, 1999:28).

Furio Čeruti piše o nacionalnom identitetu kao obliku političkog identiteta, zajedno sa državnim, stranačkim i drugim (Čeruti, 2006:24).

Najznačajnija dva elementa za nastanak nacionalnog identiteta jesu pamćenje i solidarnost. Pamćenje podrazumijeva selektivnu reinterpetaciju prošlosti u skladu sa potrebama trenutka, dok solidarnost u sebi sadrži dva tipa: po jednakosti i po različitosti. Nacionalni identitet je po svojoj prirodi aktivan i politiziran. Jedna od glavnih njegovih funkcija jeste da zadovolji potrebu pojedinca za pripadnošću.

- **SLABLJENJE NACIONALNOG IDENTITETA?**

Tezu o slabljenju nacionalnog identiteta, ili pak njegovom potpunom potiranju zastupaju hiperglobalisti, odnosno radikalni globalisti. Oni smatraju da nacionalna država više nije sposobna da se odupre globalizaciji, kao i da je takva država sve manje u mogućnosti da kontroliše i sopstvene unutrašnje tendencije, a kamoli uticaje iz vana. Moć nacionalnih vlada opada ili nestaje.

Nekoliko decenija intenziviranja globalizacije i širenja supraterritorijalnosti pomogle su nestanku uvjerenja da je nacionalnost najvažnija osnova grupnog identiteta. Nacionalna solidarnost dobrim dijelom leži u širokom divljenju stanovništva prema i u borbi za poseban teritorijalni zavičaj. Relativna deterritorijalizacija društvenog prostora mogla bi, prema očekivanjima nestati, ruku pod ruku sa relativnom denacionalizacijom društvenog identiteta (Šolte, 2009:225).

Naprostu, uz pomoć novih tehnologija, slobodnog protoka kapitala i informacija, miješanjem i upoznavanjem kultura i tradicija, obrazovanja, širenja demokratije i ljudskih prava, nacionalna država više nije imuna na

uticaje spolja. Njena istorijska hijerarhija počinje da se urušava, što se primarno shvata kao urušavanje nacionalnog identiteta, a prvenstveno onoga nevidljivog ili stvarnog autoriteta koji je sve okupljao. Pojedine države bježe u krajnost ne bi li zaštitile svoje nacionalne identitete, ali to nerijetko ne vodi nikuda do u stagnaciju i utamničenje čitave nacije. Primjer tome su sljedeće države savremenog svijeta: Sjeverna Koreja, Iran, Zimbabve. Takvi sistemi se održavaju pozivanjem na vrijednosti nacionalnog identiteta koji je ugrožen nevidljivom nemani globalizacije. Ali, put kojim režimi u ovim zemljama pokušavaju da očuvaju nacionalni identitet, sem što iscrpljuje i marginalizuje narod izolacijom, dovodi i do potajne žudnje za svim „blagodetima” globalizacije. Taj kontra-efekat samo potiskuje i gomila negodovanje nacije, koje će u budućnosti sve više biti spremno i da po cijenu nacionalnih vrijednosti dođe do pristojnijeg života. Država postaje nemoćna u procesu globalizacije što se prvenstveno vidi kroz disfunkciju njenih instrumentalnih funkcija, odnosno moći.

- GLOBALIZACIJA I KULTURNI IDENTITET. UTICAJ GLOBALIZACIJE NA KULTURU

Kada govorimo o relaciji kulture i globalizacije, a samim tim i o identitetu unutar njih, neophodno je da istaknemo činjenice u vezi sa dijalogom među kulturama koji omogućava globalizacija. Dakle, globalizacija olakšava dijalog među kulturama, što ima za posljedicu dovođenje različitih kultura u neposredan dodir. Na taj način se one konvergiraju i preklapaju. Ali u nekim slučajevima, ona ugrožava kulturni identitet društva, što dovodi do izazivanja panike, a taj process opet vodi u borbu protiv dijaloga.

Globalizacija ima pet značajnih posljedica po samu kulturu. Prvo, ona vodi nečemu što Parekh naziva „sektorskom konvergencijom” (Parekh, 2008:159). Globalizacija ubrzava urbanizaciju i podstiče rast velikih gradova. Svi veliki centri imaju slične problem i slična rješenja. Drugo, globalizacija je podstakla rast manje-više zajedničke elite culture, koja nije ograničena na najviše redove političke, poslovne i tehničke elite. Treće, globalizacija proizvodi srazmjerno usku zajedničku kulturu za obične ljude širom svijeta. Četvrto, granice među kulturama su

postale prolazne, što vodi multikulturalizaciji nacionalne kulture i pojavi novih kulturnih oblika. I na kraju, process globalizacije vodi pluralizaciji svakog društva.

- **SLABLJENJE INSTRUMENTALNE MOĆI DRŽAVE USLJED GLOBALIZACIJE**

Globalizacija medija i elektronske komunikacije, kao i globalizacija kriminala imaju ogromnu ulogu u slabljenju instrumentalne moći države. Država se u istoriji oduvijek oslanjala na kontrolu informacija. To je činila kako bi oslušnula mišljenje nacije u svakom trenutku, a i kako bi mogla uticati na njega pod uslovom da ne odgovara samoj strukturi režima. Država-nacija se tu suočava sa tri važna činioca: globalizacija i isprepletanje vlasništva, prilagodljivost i prodornost tehnologije, nezavisnost i raznolikost medija.

U najvećem broju slučajeva država-nacija je bitku zapravo već predala. S izuzetkom Sjedinjenih Američkih Država, najveći broj televizija u svijetu bio je pod kontrolom države (Kastels, 2002:259).

Neke vlade preduzimaju korake za smanjenje globalnih uticaja u poduhvatu da sačuvaju državno-nacionalne identitete. Na primjer, vlasti u Kini, Maleziji, Saudijskoj Arabiji i drugdje, prije ili kasnije stavljaju van zakona strane satelitske emitere u svojim zemljama. Drugi režimi prihvataju različite tehničke standarde za satelitsku televiziju u nadi da će odbiti ovu invaziju (Šolte, 2009:231).

Što se tiče kriminala, on nije novost, već je nova činjenica da se globalni kriminal povezuje na način da utiče na razvoj međunarodnih odnosa, kao i duboko prodiranje kriminala u pore nacionalne države. Tri su osnovne vrste uticaja globalnog kriminala na nacionalnu državu:

- 1) Čitava državna struktura je povezana sa kriminalnim strukturama na različite načine;
- 2) Odnosi među državama nacijama zavise od spremnosti države da se bori sa kriminalom;
- 3) Finansijski tokovi nelegalnog novca sve više utiču na ekonomiju države.

- **PROTIVRJEČNOSTI: KRIZA – EKSPANZIJA**
(Nagomilavanje nacionalnih identiteta)

U svijetu akulturalnih transnacionalnih globalnih mreža društva nastoje da se svedu na različite nacionalne identitete i stvore ili obnove institucije koje će biti izraz tih identiteta. Iz tog razloga svjedoci smo krize države-nacije, ali istovremeno i eksplozije nacionalizama širom svijeta. Nacionalizmi imaju vrlo jasno određen cilj, a to je stvaranje ili obnova države nacije koja će se temeljiti na identitetu, a ne samo na istorijskom nasljednom pravu nadziranja određenih teritorija. Nacionalizmi se često suprotstavljaju i konačno izazivaju krizu u postojećim državama nacijama koje su uspostavljene na temelju istorijskih savezništava ili na sveobuhvatnom ili djelimičnom gušenju identiteta koji određuju dio njihovih građana. Savremeni nacionalizam zapravo je ključni uzrok kriza u istorijskim konstituisanim državama nacijama. Upravo to su primjeri iz naše bliske istorije sa kraja dvadesetog vijeka: Sovjetski Savez, SFRJ, Afrika...

Slično ovim prostorima, može se dogoditi i u budućnosti sa Azijom, a čak i u pojedinim kritičnim djelovima Evrope: Španija, Velika Britanija, Italija, Belgija... Kada i ako novi oblici na identitetu zasnovanih nacionalizama dosegnu nivo državnosti, i sami će uvidjeti koliko ih njihove države nacije ograničavaju u odnosu na svjetske tokove moći. Dakle, dolazi do nagomilavanja nacionalnih identiteta u procesu globalizacije, a takođe i do velikog broja rađanja mikro-nacija širom svijeta.

Jedan od primjera jeste i pojava regiona-nacija. Ovi makro-nacionalizmi uključuju panafrički, panarapski, panazijski, panslovenski, panhelenski, panevropski i panturski pokret. Ovakve borbe često uživaju kolektivnu državnu podršku. Ovdje imamo povezivanje kolektivnih identiteta sa zajedničkom tradicijom i nasljeđem. Razni pan-pokreti pokazuju zajedno četiri istaknute odlike nacionalnosti: brojno stanovništvo, pripadnost specifičnoj teritoriji, naglasak na kulturalnoj jedinstvenosti i diferencijaciju između spoljašnjosti i unutrašnjosti.

Mladen Stojadinović ističe negativne posljedice stvaranja novih država u praksi: usložnjavanje međunarodne saradnje, potencijalno destabilizovanje regionalne i globalne bezbjednosti (jer je njihov nastanak obično praćen nasiljem), postojanje česte dugotrajne

funkcionalne slabosti itd. Prema njegovom shvatanju, države treba formirati kada to donosi koristi globalnoj političkoj zajednici, a vlast čini djelotvornijom (Bezbednost Zapadnog Balkana, broj 6, 2011, str.2).

Šest glavnih atributa etničke zajednice jesu: kolektivno vlastito ime, mit o zajedničkim precima, zajednička povijesna sjećanja, jedan ili više diferencirajućih elemenata zajedničke kulture, povezanost s određenom "domovinom" i osjećaj solidarnosti kod značajnijeg dijela populacije. Ovi elementi, očito, imaju kulturnu i povijesnu sadržinu (Smith,1998:40).

Iz Smitovog poimanja nacionalnog identiteta vidimo da nema niti može biti nacije bez navedenih kulturnih elemenata, ali ni "kulturno neutralne" države, kakvom se često želi prikazati suvremena liberalna država. Sve ove elemente, nacionalizmi koriste iako je globalizacija uzela maha, kada je u pitanju slabljenje nacionalne države i veličanje građanskog koncepta.

Države-nacije koje zadržavaju svoju snagu bez obzira na istorijska previranja, u tome uspijevaju zahvaljujući socijalnoj homogenosti i kulturnom identitetu. Primjer su Japan i Južna Koreja (Kastels, 2002:311).

Kao jedan od ključnih trendova savremenog svijeta uočljivo je slabljenje nacionalnih identiteta, koje bi trebalo da rezultira usvajanjem jednog opšteg modela i obrazaca koji su usvojeni i primenjivani u razvijenim zemljama Zapada. Međutim, nasuprot pretpostavljenom usađivanju ovih elemenata i obrazaca u kulture drugih, sve češće se javljaju otpori kao protivteža narastajućoj i „prijetećoj“ globalizaciji. Ova pojava prisutna je prije svega u nisko razvijenim društvima, ali i sve češće u tranzitornim i u potpunosti modernizovanim sistemima. Primjer tome jesu i gore navedene zemlje koje se smatraju potencijalnim žarištima u Evropi i dijelom u Aziji. Tako vjerski i etnički sukobi nisu više samo odlika siromašnih i nerazvijenih država i društava, već i čvrsto utemeljenih i uspješnih sistema.

Sjedinjene Američke Države rade na etničkoj i kulturnoj asimilaciji više od nekih drugih područja u svijetu. Etnički sukob i etničko izdvajanje su bez sumnje globalni trend. Istorija nas uči da je etnicitet trajan problem koji je često izvor sukoba (Bredšo; Valas,1996:295).

- ALTERNATIVA KOJU DONOSI PROCES GLOBALIZACIJE. MULTIKULTURNO DRUŠTVO I KONVERGENCIJA IDENTITETA

Kada govorimo o očuvanju nacionalnog i kulturnog identiteta, treba istaći da brze promjene iskorjenjuju kulturu i proizvode kulture kao konstrukt koji odgovara korporativnim interesima, ali koji nije ukorjenjen u iskustvu. Svaki kulturni proizvod ostavlja trag u individualnom i društvenom iskustvu. Sa druge strane javlja se težnja za očuvanjem identiteta, to se najčešće može zapaziti kod migranata, čiji je smjer kretanja od nerazvijenih zemalja ka razvijenim zemljama. Danas se na ulicama velikih svjetskih metopola mogu vidjeti pripadnici svih rasa, osobe koje nose feredžu kao običaj u islamskoj vjeri, kineske četvrti, jevrejske škole... Migranti nose sa sobom boju kože, svoje navike, religiju, vjerovanja, pogled na život.

U ovome vidimo da jedna strana globalizacije vodi heterogenoj kulturi. Kulturna raznolikost je neizbježna činjenica savremenog života. „Globalizacija otvara društvo različitim misaonim tokovima, a njeni članovi ugrađuju neke od njih u svoj način života ili pak panično i reaktivno oživljavaju tradicijske načine života” (Parekh, 2008:71). Mnogi smatraju da raznolikost predstavlja pozitivnu stranu globalizacije, jer se ljudi uče toleranciji i prihvatanju druge nacije, rase, kulture i tradicije nekih naroda. Globalizacija nosi sa sobom to da se kulture međusobno srijeću i sarađuju, da sve imaju jednaka prava. Globalizacija je uslovlila to da su sada većina društava multikulturalna. Sve ovo nosi i teške izazove.

„Prisutnost *zajednice stranaca*¹, vodi brojnim pritiscima koje osjeća nacionalna država, ali i domicilno stanovništvo koje želi da zadrži monopol nad političkim, ekonomskim i kulturnim politikama i državnim odlukama (na osnovu posjedovanja nacionalnog identiteta)“ (Štrbac, 2007:102).

U nekim slučajevima dolazi do nemogućnosti adaptacije manjina na prilike u kojima su se našli. Interkulturalno obrazovanje bi pomoglo da se svaka osoba upozna sa svojim pravima. Različite kulture i nedostatak

¹ Italik autora.

znanja, nerazumijevanje drugih kultura, mogu dovesti do ograničenja u komunikaciji. Neko ko je drugačiji od njih može biti dočekan sa nepovjerenjem, gdje se javljaju strah i konflikt izazvan nasiljem. Zbog ovoga je upravo bitan pojam interkulturalnosti. „Interkulturalnost podrazumeva i da se kulture međusobno sreću, saraduju i da je ta zajednica otvorena u smislu uslova življenja i dostupnosti resursa za sve njene građane bez obzira kojoj kulturi oni pripadaju. Interkulturalnost naglašava razlike u pojmovima živeti jedni pored drugih i živeti jedni sa drugima. Pojam zajedništva podrazumeva nešto više od tolerancije i rušenja predrasuda o pripadnicima drugih kultura u smislu transformacije uslova življenja i dostupnosti resursa za pripadnike različitih kultura. Podrazumeva poznavanje kulturnih osobenosti i osetljivosti za razlike“ (Interkulturalno razumevanje i ljudska prava, 2010:11). Smatra se da je interkulturalno obrazovanje bitno, da bi naučili o onim djelovima nevidljive kulture jednog naroda ili grupe ljudi, i koristili to znanje u komunikaciji sa njima. Jedina stvar koja ne smije da se toleriše jeste kršenje ljudskih prava.

Globalizacija stavlja mogućnost da čovjek bira i sam konstruiše sopstveni identitet, jer donosi sa sobom raznolikost. To se ogleda u muzici koju će slušati, način na koji će razmišljati, vrijednosti koje će usvojiti, stilu oblačenja itd.

Postaje jasno da je globalizacija krajnje protivurječan proces, na šta ukazuju brojni faktori. Na primjer, pozitivno je to što povezuje ljude širom svijeta, ali sa druge strane ona donosi opasnost od ujednačavanja, postajući kao takva otvorena prijetnja identitetu pojedinih naroda i njihovih kultura, naročito onih čija je populacija malobrojna. Da li će mali narodi, kakav je i naš uspjeti da se izbore i izađu na kraj sa negativnim stranama globalizacije i na taj način uspjeti da očuvaju svoj identitet, ostaje da se vidi.

- **OPASNOST PO NACIONALNI IDENTITET SPOLJA**

Globalna masovna potrošačka kultura doživljava se kao opasnost po nacionalni identitet spolja. Naime, u mjeri u kojoj se globalizacija svodi na vesternizaciju i kao ključna obilježja ističu deteritorijalizacija i princip racionalnosti, ona se doživljava kao homogenizacija. U tom slučaju

mogu jačati otpori institucionalizovanih nacionalnih identiteta. Doživljavajući globalnu, dakle masovnu potrošačku kulturu prvenstveno kao proizvod Sjedinjenih Američkih Država, mnoge nacionalne elite smatraju je prijatnom za sopstveni nacionalni identitet i opiru se izjednačavanju, što pokazuje primjer Francuske (Vuković-Ćalasan, 2011:132).

To možemo jednim dijelom vidjeti i na primjeru Njemačke. Međutim, odnos globalne i nacionalne kulture ne može se svesti samo na ujednačavanje i homogenizaciju. One predstavljaju samo jedan njegov fragment, istina onaj koji najviše brine malobrojne narode.

• ZAKLJUČAK

Uprkos svemu, globalizacija otvara mnoga značajna pitanja, u više sfera, pa i u sferi antropologije i sociologije, gdje se vode žučne rasprave. Da li globalizacija pravi ljude sličnijim ili različitijim? Da li globalizacija ohrabruje homogenizaciju ili heterogenizaciju identiteta? Čini se da bi bilo dovoljno argumenata na obje strane, da se rasprava nastavi u nedogled. Kao što je i izloženo u ovom radu, jedni autori smatraju da globalizacija stvara svjetsku kulturnu sinhronizaciju i približava se zapadnom dominantnom modelu, dok drugi nasuprot tome smatraju da globalizacija stvara povećanu kulturnu različitost. Moguće je da će obje struje ravnomjerno koegzistirati u budućnosti. Treba se osvrnuti i na pojedinca. Ovi navedeni trendovi u društvenoj izgradnji identiteta u globalizirajućem društvu često se srijeću u pojedincu. To znači da ista osoba može da okusi nekoliko raznih identiteta odjednom, u mješavini državnih nacionalnosti, mikro-nacionalnosti, regionalnih nacionalnosti, globalnih dijaspora i neteritorijalnih identiteta. Ukratko, dakle, značaj globalizacije leži, ne u eliminisanju nacionalnih identiteta i nacionalnosti, nego u suštinskom komplikovanju izgradnje identiteta.

Literatura:

1. Bredšo, Jork; Valas, Majkl; *Stvarnost nejednakosti-priče iz celog sveta*; Global Inequalities, Pine Forge Press; 1996;
2. Čeruti, Furio (2006) „Identitet i politika“, Politička kultura, Zagreb;
3. Vuković-Ćalasan, Danijela (2011) „Nacionalni identitet i globalizacija“, Udruženje za političke nauke Srbije i Čigoja štampa; Beograd;
4. *Interkulturno razmevanje i ljudska prava* (2010) Helsinški komitet Norveške, Univerzitet u Mostaru, Helsinški komitet za ljudska i manjinska prava Bosne i Hercegovine, Helsinški komitet za ljudska prava u Republici Srpskoj; Sarajevo;
5. Golubović, Zagorka (1999) „Ja i drugi“, Republika, Beograd;
6. Hejvud, Endru (2004) „Politika“, Clio, Beograd;
7. Jonas, Hans (1990) „Princip odgovornosti – pokušaj jedne etike za tehnološku civilizaciju“, Veselin Masleša, Sarajevo;
8. Kastels, Manuel (2002) „Moć identiteta“, Golden marketing; Zagreb;
9. Parekh, Bhikhu (2008) „Nova politika identiteta“, Politička kultura; Zagreb;
10. Pečujlić, Miroslav (2002) „Globalizacija-dva lika sveta“, Gutenbergova galaksija; Beograd;
11. Prnjat, Aleksandar (2012) „Apokalipsa bez otkrivenja: Svetozar Stojanović o mogućnosti samouništenja čovečanstva“, *Theoria*, vol. 55, br. 4, str. 113-128;
12. Smit, Antoni (1999) „Nacionalni identitet“, Čigoja štampa i Biblioteka XX vek; Beograd;
13. Štrbac, Lorna (2007) „Globalizacija i nacionalna kultura“, Šid: Kulturno obrazovani centar;
14. Šolte, Jan Art (2009) „Globalizacija-kritički uvod“, CID, Podgorica;

Aleksandar Ćuković

The power of national identity against the process of globalization

Abstract

This paper is about the influence of the processes of globalization on national identity, national culture and national state, explaining the concepts of personal, social, national and cultural identity. The question is whether national identity is getting weaker, and whether the instrumental power of the state is decreasing in the process of globalization. The paper also addresses other important subjects, such as multicultural society and the convergence of identity.

Key words: national identity, globalization, multicultural society, cultural identity, the power of the state